

แนวคิดและกระบวนการสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน*

CONCEPTS AND CREATIVE PROCESSES OF THE NORA PERFORMANCE: NORA WORLD HERITAGE UNDER THE CHAKRI DYNASTY'S GLORY

ศุภศิลป์ อินทรเพชร

Suphasin Aipheth

คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา ประเทศไทย

Faculty of Fine and Applied Arts, Thaksin University, Songkhla, Thailand

Corresponding author E-mail: supphasin.a@tsu.ac.th

Tel: 083-619-4856

บทคัดย่อ

การสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน มีวัตถุประสงค์เพื่อเทิดพระเกียรติและน้อมรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทย ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มหาชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ควบคู่กับการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาศิลปะการแสดงโนรา การกำหนดขอบเขตเนื้อหาตั้งกล่าวมุ่งสะท้อนช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญของประวัติศาสตร์ การพัฒนาของชาติไทย ผ่านการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ของศิลปะการแสดงโนรา ซึ่งเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของภาคใต้ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติจากองค์การยูเนสโก กระบวนการสร้างสรรค์ยึดขนบการแสดงโนราแบบดั้งเดิมในสายตระกูลโนราขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่ม เทวา) เป็นรากฐาน โดยใช้แนวคิดนาฏศิลป์เชิงสัญลักษณ์เป็นกรอบในการถ่ายทอดความหมาย เพื่อสื่อสารคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความจงรักภักดี และความศรัทธาผ่านท่ารำ ดนตรี และบทขับร้องที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ ผลการสร้างสรรค์ก่อให้เกิดรูปแบบการแสดงโนรา ที่ผสมผสานกับนวัตกรรมอย่างกลมกลืน พร้อมพัฒนาท่ารำใหม่ที่มีลักษณะเชิงสัญลักษณ์ ได้แก่ ท่าคำบรรยาย ซึ่งใช้ลีลาการรำประกอบบทบรรยายเพื่อสื่อความหมายเชิงพรรณนา และท่าปกครองประเทศ ที่ออกแบบท่าทางเพื่อสะท้อนพระราชกรณียกิจในการพัฒนาประเทศ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของการแสดงชุดนี้ ที่ทำให้เห็นศักยภาพของศิลปะการแสดงโนราในฐานะภาษาศิลปะที่ถ่ายทอดเนื้อหาทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัยได้อย่างลึกซึ้ง และเกิดองค์ความรู้ใหม่ด้านการบูรณาการศิลปะการแสดงโนรากับการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งนำไปต่อยอดในด้านการศึกษาศิลปะการแสดง การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมไทยในระดับชาติ และนานาชาติได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: โนรา, มรดกโลก, การสร้างสรรค์การแสดง, การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์, จักรีศรีแผ่นดิน

Abstract

The creative Nora performance Nora Moradok Lok Chakri Si Phaendin aims to honor and commemorate the gracious benevolence of three Thai monarchs: Chulalongkorn, Bhumibol Adulyadej, and Maha Vajiralongkorn. At the same time, the work seeks to preserve, transmit, and develop Nora, a traditional performing art of southern Thailand. The thematic focus reflects significant transitions in Thai history and national development through symbolic communication embedded in Nora performance, which has been recognized by UNESCO as an Intangible Cultural Heritage of Humanity. The creative process was rooted in the traditional Nora repertoire of the Khun Upatham Naragon (Phum Theva) lineage. The work employed the concept of symbolic dance as a conceptual framework to convey meanings related to historical values, loyalty, and reverence through newly composed choreography, music, and vocal performance. The results of the creative process demonstrate a Nora performance that harmoniously integrates tradition with innovation. The performance introduces newly developed symbolic dance movements, including the Descriptive Gesture, which uses expressive movements accompanying the traditional Raetare recitation to convey narrative meanings, and the Governance Gesture, which symbolically represents royal duties in national development. These choreographic elements constitute distinctive features of the performance. The creative work highlights the potential of Nora as an artistic language capable of communicating contemporary social and cultural narratives. Furthermore, it generates new knowledge regarding the integration of traditional Nora performance with symbolic communication, which can be further developed in education, creative performance practice, and the dissemination of Thai cultural heritage at both national and international levels.

Keywords: Nora, World Heritage, Creative Performance, Symbolic Communication, Chakri Sri Phaendin

บทนำ

ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สะท้อนรากเหง้า อัตลักษณ์ และวิถีชีวิตชุมชนภาคใต้ของประเทศไทยอย่างลึกซึ้ง โนราไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงการแสดงเพื่อความบันเทิง หากแต่เป็นระบบความรู้ ที่ประกอบด้วย ความเชื่อ พิธีกรรม ภาษา ดนตรี และท่ารำ ซึ่งสืบทอดกันมา อย่างยาวนาน (สุจิตต์ วงษ์เทศ, 2556); (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2564) การที่องค์การยูเนสโกประกาศ ขึ้นทะเบียนโนรา เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ ยิ่งตอกย้ำถึงคุณค่าและความสำคัญของโนราในฐานะศิลปะการแสดงที่มีคุณค่าระดับโลก และควรได้รับการอนุรักษ์ควบคู่กับการพัฒนาอย่างเหมาะสมกับบริบทสังคมร่วมสมัย (UNESCO, 2021)

ผลงานสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน เกิดขึ้นจากความสำนึก ในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยแห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งทรงมีพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณูปการต่อการพัฒนาชาติบ้านเมืองและความผาสุกของพสกนิกรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560) ผลงานชุดนี้จึงมุ่งใช้ศิลปะการแสดงโนราเป็นสื่อกลางในการน้อมรำลึก เทิดพระเกียรติ และถ่ายทอดคุณค่าทางประวัติศาสตร์และจิตสำนึก แห่งความจงรักภักดี ผ่านภาษาทางนาฏศิลป์ที่มีรากฐานจาก วัฒนธรรมท้องถิ่น

ทั้งนี้ การกำหนดขอบเขตการนำเสนอพระมหากษัตริย์ไทยเพียงสามพระองค์ ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นการกำหนดกรอบเนื้อหาเชิงแนวคิดให้สอดคล้องกับช่วงเวลาสำคัญของ พัฒนาการชาติไทย ตั้งแต่การวางรากฐานความทันสมัยของประเทศ การพัฒนาอย่างยั่งยืน ไปจนถึง การสืบสาน และต่อยอดพระราชปณิธานในบริบทสังคมร่วมสมัย อันเหมาะสมกับศักยภาพการถ่ายทอด เชิงสัญลักษณ์ของ ศิลปะการแสดงโนรา

ในเชิงอธิบายแนวทาง ผู้สร้างสรรค์ยึดขนบการแสดงโนราดั้งเดิมเป็นแกนหลัก ทั้งโครงสร้างการขับบท ดนตรีประกอบ และท่ารำตามแบบแผน พร้อมผสมผสานแนวคิดการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ทางนาฏศิลป์ เพื่อเปิดพื้นที่ การตีความใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย (Kaeppler, A. L., 2000); (พิชญ์ ศุภสมบัติ, 2562) ผลงานนี้ จึงไม่เพียงเป็นการแสดงเชิงเทิดพระเกียรติ หากยังเป็นการต่อยอดองค์ความรู้ด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้าน และ สะท้อนศักยภาพของโนราในฐานะมรดกโลกที่สามารถทำหน้าที่เป็นภาษาศิลปะ ในการสื่อสารคุณค่าทางสังคมและ วัฒนธรรมไทยได้อย่างสง่างาม

แนวคิดและแรงบันดาลใจของการสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน

ศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราเป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สะท้อนรากเหง้า อัตลักษณ์ และวิถีชีวิต ของชุมชนภาคใต้ของประเทศไทยอย่างลึกซึ้ง โนราไม่ได้ทำหน้าที่เพียงเป็นการแสดงเพื่อความบันเทิง หากแต่เป็น ระบบความรู้ ที่ประกอบด้วย ความเชื่อ พิธีกรรม ภาษา ดนตรี และท่ารำซึ่งสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน และมีบทบาท สำคัญในการหล่อหลอมจิตสำนึกทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น การที่องค์การยูเนสโกประกาศขึ้นทะเบียนโนรา เป็นมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติ ยิ่งตอกย้ำถึงคุณค่า และศักยภาพของโนราในฐานะศิลปะการแสดง ที่มีความสำคัญในระดับโลก ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการอนุรักษ์ควบคู่กับการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย

ผลงานสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน เกิดขึ้นจากความสำนึก ในพระมหา กรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยแห่งราชวงศ์จักรี ซึ่งทรงมีพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณูปการ ต่อการพัฒนา ชาติบ้านเมืองและความผาสุกของพสกนิกรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงวางรากฐานความทันสมัยของประเทศ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ผู้ทรงทุ่มเทพระวรกายเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงสืบสาน พระราชปณิธานเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

การกำหนดขอบเขตการนำเสนอพระมหากษัตริย์ไทยทั้งสามพระองค์เป็นกรอบเชิงแนวคิดของ การสร้างสรรค์ มีเป้าหมายเพื่อสะท้อนช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญของประวัติศาสตร์ชาติไทย ผ่านการสื่อสาร เชิงสัญลักษณ์ของศิลปะ การแสดงโนรา ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมของภาคใต้ การสร้างสรรค์ผลงานจึงมุ่งใช้โนราเป็นสื่อกลางในการน้อมรำลึก

เทิดพระเกียรติ และถ่ายทอดคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความจงรักภักดี และอัตลักษณ์ของชาติไทย ควบคู่กับการอนุรักษ์ และสืบสานขนบการแสดงดั้งเดิม การสร้างสรรค์ครั้งนี้ ยังมุ่งพัฒนาองค์ประกอบการแสดงให้เกิดรูปแบบใหม่ที่ยังคง รากฐานทางวัฒนธรรมอย่างมั่นคงอันสะท้อนแนวคิดการพัฒนาศิลปะการแสดงพื้นบ้านให้สามารถดำรงอยู่ในสังคม ร่วมสมัยได้อย่างมีความหมาย

โครงสร้างและรูปแบบการแสดงโนราตามชนบประเพณี

การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน ถูกออกแบบในรูปแบบโนราท่าบทเชิงอนุรักษ์ โดยยึด ขนบประเพณีการแสดงโนราในสายท่านขุนอุปถัมภ์นรากรเป็นรากฐานสำคัญ ทั้งในด้านโครงสร้าง การขับบทร้อง ดนตรีประกอบ และกระบวนท่ารำ องค์ประกอบการแสดงถูกจัดวางให้สอดคล้องกับเนื้อหา ทางประวัติศาสตร์ที่นำเสนอ ผ่านสามช่วงหลัก ได้แก่ บทร่ายแดระ ซึ่งถ่ายทอดพระราชกรณียกิจ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทพื้นหน้า ซึ่งสะท้อนพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และบทเพลงทับเพลงโทนซึ่งสื่อถึง พระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

โครงสร้างดังกล่าวทำให้การแสดงมีลำดับเรื่องราวอย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับพัฒนาการของชาติไทย ในแต่ละช่วงเวลา การใช้ผู้แสดง จำนวน 5 คน ร่วมกับนักดนตรี 5 คน ภายในระยะเวลาการแสดงประมาณ 8 นาที ช่วยสร้างความกระชับและเข้มข้นของสาระที่ถ่ายทอด

ในการออกแบบองค์ประกอบการแสดง ผู้สร้างสรรค์ได้ศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ พระราชกรณียกิจ และรูปแบบการแสดงโนราดั้งเดิม เพื่อนำมาบูรณาการเข้ากับการออกแบบบทร้อง ท่ารำ ดนตรี และเครื่องแต่งกาย อย่างเป็นระบบ แนวคิดการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ถูกนำมาใช้เป็นกรอบในการเชื่อมโยงเนื้อหาทางประวัติศาสตร์กับ ลีลาทางนาฏศิลป์ เพื่อให้การแสดงสามารถถ่ายทอดความหมายได้ลึกซึ้งและเข้าถึงผู้ชมในบริบทปัจจุบัน

การออกแบบบทร้องและการสื่อความหมายเชิงสัญลักษณ์

ผลการศึกษาผลงานการสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน ตามวัตถุประสงค์ เพื่อน้อมรำลึกและเทิดพระเกียรติในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยทั้งสามพระองค์ ผ่านการสร้างสรรค์ บทร้องประกอบท่ารำของการแสดงโนราและอนุรักษ์ สืบสาน พัฒนาศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราในฐานะมรดก ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม โดยบูรณาการเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าความจงรักภักดีเข้ากับรูปแบบการแสดง ตามชนบประเพณีอย่างสร้างสรรค์เหมาะสม ผู้สร้างสรรค์ได้ทำการศึกษาประวัติและพระราชกรณียกิจของ พระมหากษัตริย์ไทยทั้งสามพระองค์ ท่ารำโนราแบบดั้งเดิมสายตระกูลท่านขุนอุปถัมภ์นรากร และรูปแบบการร้อง กลอนโนรามออกแบบการแสดง โดยนำเสนอผลงานในรูปแบบการแสดงโนราท่าบท ผ่านการขับบทร้องประกอบท่ารำ บท ร่ายแดระ ที่สื่อให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว บทพื้นหน้า ที่สื่อให้เห็น ถึงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และบท เพลงทับเพลงโทน ที่สื่อให้เห็นถึงพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังนี้

ตารางที่ 1 ช่วงการแสดงและบทประพันธ์

ช่วงการแสดง	บทประพันธ์
ช่วงที่ 1 บทร่ายแดระ	พระปียมหาราช นักปราชญ์ยิ่งใหญ่หาใครเหมือน ทรงให้เลิกทาสเบี้ยในเรือน จำฝังจิตเตือนถึงทุกวัน พระผู้ทรงคุณธรรม เลิศล้ำทุกอย่างทางสร้างสรรค์ รอหาพระคุณอนันต์ เกินกว่าเสกสรรคำบรรยาย ตรงยี่สิบสามเดือนตุลา นำพวงมาลามาถวาย หน่วยงานราชการมากมาย ร่วมกันกราบไหว้บูชา พระมหาธิคุณล้นพ้น เลิศล้ำหลายหลากมากหนักหนา พระจุลจอมเกล้าราชา รอห้ำจัดกระทรวงทบวงกรม น้อมรำลึกถึงพระบิดา สิบสามเดือนตุลาสุดชื่นชม
ช่วงที่ 2 ทำบท - ผันหน้า	สองหัตถ์กราบไหว้บังคม พระบรมกษัตริย์ร่มฉัตรไทย ท่านทรงปกครองประเทศ ทวีอาณาเขตสุดยิ่งใหญ่ พระทรงเมตตาประชาไทย ไกลไกลได้เหนือเพื่อปวงชน พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว สร้างสุขทั่วไทยก้าวหน้าสถาวร
ช่วงที่ 3 บทเพลงทับเพลงโทน	พระองค์ทรงเมตตาประชาชน ทุกแห่งหนเจริญรุดสุดก้าวไกล พระรอลิขิตตามรอยพระบิดา จิตอาสาพระราชทานโครงการใหญ่ สอนให้เราทำดีด้วยหัวใจ ถวายชัยขอพระองค์ทรงพระเจริญ

การพัฒนาทำรำจากขนบดั้งเดิมสู่ความหมายใหม่

การออกแบบทำรำ มีความสอดคล้องกับบทประพันธ์สามารถสื่อให้ผู้ชมเข้าใจได้เป็นอย่างดี ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ตามฉบับโนราในสายท่านขุนอุปถัมภ์นรากร หลังจากการออกแบบทำรำได้นำทำรำ ที่ได้ออกแบบมาเปรียบเทียบกับทำรำพื้นฐานของโนรา ซึ่งทำรำมีความคล้ายคลึงกันแต่ความหมายหรือ ชื่อทำรำจะเปลี่ยนไปตามโอกาสและการแสดงต่าง ๆ ซึ่งได้เปรียบเทียบให้เห็นโครงสร้างทำรำ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ทำวาดไว้

ภาพที่ 2 ท่าคำบรรยาย

จากภาพข้างต้น ท่าवादไว้ (ภาพที่ 1) เป็นท่ารำที่ปรากฏอยู่ในบทพื้นฐานของการรำโนรา บทสอนรำ ผู้รำจะวางเท้าซ้ายไปด้านหลังเท้าขวา ใช้น้ำหนักการทรงตัวของท่าอยู่ด้านหน้า ย่อเข่าและลำตัวลง อดหน้าอกโน้มตัวมาด้านหน้าเล็กน้อย มือซ้ายแบมือหงายขึ้นนิ้วชิดติดกันอยู่ระหว่างหน้าอกกับสะเอว มือขวาจับคว่ำหักข้อมือกรีดนิ้วตึงระดับเหนือมือซ้ายหรือระดับสายตาผู้รำ เพื่อสื่อถึงการवादหรือเขียนเป็นต้นแบบ แบบแผนให้เหมือนกับครูได้สอนมา ผู้สร้างสรรค์ได้นำท่ารำดังกล่าวมาตีความท่ารำขึ้นใหม่จากท่าवादไว้ข้างต้น เป็นท่าคำบรรยาย (ภาพที่ 2) เพื่อความสง่างามและสอดคล้องตรงความหมายกับบทประพันธ์และเกิดท่ารำดังกล่าว ท่ารำได้มีการเปลี่ยนท่าจากการยืนที่ได้อธิบายไว้ข้างต้น เป็นท่านั่งไขว่เท้าและขา ขากับเท้าซ้ายอยู่ด้านบน ขากับเท้าขวาอยู่ด้านล่าง นั่งบนพื้นราบและเก้าอี้ (พนัก) ส่วนมือก็ใช้ลักษณะเดียวกันกับท่าवादไว้ แต่ให้ความหมายของมือที่แบเป็นหนังสือ มือที่จับคว่ำลงเป็นปากกา สี หรือดินสอ ที่ใช้เขียนหรือบันทึกข้อมูล เพื่อสื่อให้เห็นถึงความสง่างามศักดิ์สิทธิ์ยิ่งใหญ่ควรค่าแก่การเคารพของประชาชนที่มีต่อพระมหากษัตริย์ไทย กล่าวสรุป ส่วนท่ารำยังคงใช้โครงสร้างท่ารำคล้ายคลึงแบบดั้งเดิมแต่มีการพัฒนาให้มีความน่าสนใจและเข้ากับเรื่องราวดังที่ได้อธิบายมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 3 ท่าโคมเวียน

ภาพที่ 4 ท่าปกครองประเทศ

จากภาพข้างต้น ท่าโคมเวียน (ภาพที่ 3) เป็นท่ารำที่ปรากฏอยู่ในบทพื้นฐานของการรำโนรา บทสอนรำ ผู้รำจะวางเท้าซ้ายเปิดส้นขึ้นด้านหลัง วางเท้าขวารับน้ำหนักอยู่ด้านหน้า ย่อเข่าและลำตัวลง พร้อมอัดหน้าอกโน้มตัวมาด้านหน้าเล็กน้อย เพื่อการทรงตัวที่มั่นคงสวยงาม ใบหน้าเชิดขึ้น มือและแขนทั้งซ้ายขวา ตั้งวงนิ้วชิดติดกัน ยกเว้นนิ้วโป้งหรือหัวแม่มือแยกออก ตั้งวงลักษณะครึ่งวงกลม ระดับหน้าอก ข้อมือกับนิ้วมือกดเฉียงลงเล็กน้อย เพื่อสื่อถึงโคมเวียน ลักษณะวงกลม การหมุนรอบตัวเป็นวงกลมเพื่อสื่อถึงความต่อเนื่อง ผู้สร้างสรรค์ได้นำท่ารำดังกล่าวมาตีความท่ารำขึ้นใหม่ จากท่าโคมเวียน เป็นท่าปกครองประเทศ (ภาพที่ 4) เพื่อสื่อถึงพระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยที่ทรงบริหารปกครองประเทศได้อย่างน่าภาคภูมิใจ และทรงคุณค่า ผู้สร้างสรรค์ยังคงใช้โครงสร้างท่ารำที่ยังคล้ายคลึงแบบดั้งเดิมแต่ให้ความหมายของท่าใหม่ เพราะผู้สร้างสรรค์คิดว่าท่ารำดั้งเดิมที่ปรากฏสามารถนำมาต่อยอดแตกแขนงความหมายได้อีกมากมายโดยไม่ผิดเพี้ยนจากท่ารำที่ได้อนุรักษ์ไว้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 5 ท่ายกสูงเสมอหน้า

ภาพที่ 6 ท่าพระราชทาน

จากภาพข้างต้น ท่ายกสูงเสมอหน้า (ภาพที่ 5) เป็นท่ารำที่ปรากฏอยู่ในบทพื้นฐานของการรำโนรา บทสอนรำ ผู้รำย่อตัวกางขาทั้งสองข้างให้อยู่ลักษณะตั้งฉากกับพื้น ปลายนิ้วเท้าทั้งสองข้างชี้ออกด้านข้าง อัดอก เชิดหน้าขึ้น มือซ้ายยกขึ้นระดับสายตาแบมือหงายขึ้น ชูนิ้วหัวแม่มือเล็กน้อย มือขวาแบมือหงายขึ้นมาตั้งรองหรือต่อด้านล่าง ข้อศอกแขนซ้าย ปลายนิ้วทั้งสองข้างชี้มาด้านหน้า ผู้สร้างสรรค์ได้นำท่ารำดังกล่าวมาตีความท่ารำขึ้นใหม่จากท่ายกสูงเสมอหน้าข้างต้น เป็นท่าพระราชทาน (ภาพที่ 6) เพื่อความสง่างามและสอดคล้องตรงความหมายกับบทประพันธ์ และเกิดท่ารำดังกล่าว ท่ารำยังคงใช้โครงสร้างแบบดั้งเดิมแต่ให้ความหมายกับชื่อท่าใหม่ ความหมายของผู้สร้างสรรค์ของท่ายกสูงเสมอหน้า เป็นท่าพระราชทาน เปรียบเสมือนการสะท้อนพระราชปณิธานในการดำรงรักษา และยกระดับศิลปวัฒนธรรมของชาติ โดยมีนัยแห่งความเป็นสิริมงคล ความสง่างาม ความจงรักภักดีและการสืบสานพระราชอุดมการณ์ผ่านภาษาทางนาฏศิลป์โนรา กล่าวสรุป ท่ารำยังคงใช้โครงสร้างท่ารำแบบดั้งเดิมแต่มีการพัฒนาให้มีความน่าสนใจและเข้ากับเรื่องราวตั้งที่ได้อธิบายมากยิ่งขึ้น

การสร้างสรรค์ท่ารำดังกล่าวผู้สร้างสรรค์ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของท่ารำพื้นฐานโนราในสายท่านขุน อุปลั้มภักธากร แต่นำมาพัฒนาออกแบบสร้างสรรค์ใหม่ให้เข้ากับการแสดงเฉพาะ โดยการตีท่ารำตามบทร้องที่ประพันธ์ขึ้นใหม่โดยยังคงความเป็นมาตรฐานของท่ารำที่ยังคงโครงสร้างแบบดั้งเดิมนำมาร้อยเรียงจนเกินเป็นกระบวนการลีลาท่ารำอย่างมีเอกลักษณ์ไม่ผิดเพี้ยน

การสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน จากการออกแบบบทร้องและท่ารำรูปแบบใหม่ภายใต้กรอบขนบการแสดงโนราแบบดั้งเดิม สามารถถ่ายทอดความหมายเชิงสัญลักษณ์เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์คุณและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยได้เป็นอย่างดี โดยไม่ลดทอนอัตลักษณ์ของโนรา และยังทำให้เกิดรูปแบบการแสดงโนราที่เชื่อมโยงขนบกับบริบทร่วมสมัยอย่างเป็นระบบ ซึ่งกระบวนการสร้างสรรค์ดังกล่าวทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้านนาฏศิลป์พื้นบ้านโนราในเชิงการออกแบบบทร้อง และการพัฒนาท่ารำเชิงสัญลักษณ์ซึ่งสามารถอธิบาย วิเคราะห์ และนำไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างสรรค์ การเรียนการสอน และการพัฒนางานศิลปะการแสดงโนราในบริบทวิชาการและวัฒนธรรมร่วมสมัยต่อไปได้อย่างชัดเจนและยั่งยืน

ดนตรีและเครื่องแต่งกายในฐานะองค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์และคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของการสร้างสรรค์การแสดง

ดนตรีและเครื่องแต่งกายในการแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน มิได้ทำหน้าที่เป็นเพียงองค์ประกอบสนับสนุนด้านสุนทรียภาพ หากแต่เป็นระบบสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารสาระทางประวัติศาสตร์ อัตลักษณ์ และคุณค่าทางสังคมของโนราในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ การคงรูปแบบองค์ประกอบดั้งเดิมควบคู่กับการออกแบบความหมายใหม่ สะท้อนแนวคิดการอนุรักษ์เชิงสร้างสรรค์ที่เน้นการสืบทอดรากฐานทางวัฒนธรรมพร้อมการปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทสังคมร่วมสมัย (กรมส่งเสริมวัฒนธรรม, 2564); (UNESCO, 2011)

ภาพที่ 7 เครื่องดนตรีประกอบการแสดง

ด้านดนตรี

การสร้างสรรค์ผลงานการแสดงครั้งนี้ ได้ยึดถือรูปแบบวงดนตรีโนราดั้งเดิมเป็นโครงสร้างหลัก เพื่อคงไว้ซึ่งรากฐานทางสุนทรียศาสตร์และความถูกต้องตามจารีต ประกอบด้วย เครื่องดนตรีสำคัญ ได้แก่ ทับ กลอง โหม่ง ฉิ่ง ปี่ แตระ และซอฮู้ ซึ่งแต่ละเครื่องมีบทบาทเฉพาะที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เสียงทับและกลองทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของจังหวะ สร้างพลัง ความมั่นคง และความสง่างาม อันเป็นลักษณะเด่นของการแสดงในบริบทพิธีกรรม ขณะที่โหม่งและฉิ่งทำหน้าที่กำกับจังหวะย่อย ช่วยเน้นช่วงสำคัญของทำนองและสร้างความรู้สึกล้อเลียนอย่างมีแบบแผน เสียงปี่และแตระมีบทบาทในการถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และบรรยากาศโดยรวมของการแสดง ทำให้เกิดมิติทางนาฏศิลป์ที่มีชีวิตชีวา ส่วนซอฮู้เข้ามาเสริมสร้างความลุ่มลึกทางอารมณ์ เพิ่มความอ่อนโยน ละเมียดละไม และช่วยเชื่อมโยงมิติทางความรู้สึกระหว่างผู้แสดงกับผู้ชม (อาคม สุกุลไชย, 2560)

ดังนั้น การคงรูปแบบวงดนตรีโนราตามขนบจารีตดั้งเดิม จึงมิได้เป็นเพียงการรักษาองค์ประกอบทางดนตรีเท่านั้น หากยังเป็นกระบวนการสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน อีกทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการต่อยอดอัตลักษณ์ของการแสดงโนราในฐานะศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ ดนตรีจึงทำหน้าที่มากกว่าการให้จังหวะ แต่เป็นโครงสร้างหลักที่หล่อหลอมรูปแบบ ความหมาย และคุณค่าทางสุนทรียะ อันส่งผลให้การแสดงเกิดความสมบูรณ์ทั้งในมิติของรูปแบบ เนื้อหา และจิตวิญญาณของศิลปะการแสดงอย่างแท้จริง

ในขณะเดียวกัน การนำดนตรีดั้งเดิมมาบูรณาการเข้ากับเนื้อหาการเทิดพระเกียรติและการสื่อสารประวัติศาสตร์ ช่วยให้เสียงดนตรีทำหน้าที่เป็นสื่อกลางทางอารมณ์ที่เสริมพลังความหมายของบทร้องและทำนอง ทำให้การแสดงสามารถถ่ายทอดความยิ่งใหญ่ ความศักดิ์สิทธิ์ และความจงรักภักดีได้อย่างลึกซึ้งและเข้าถึงผู้ชมในบริบทปัจจุบัน

ภาพที่ 8 เครื่องแต่งกายการแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน (ด้านหน้า)

ภาพที่ 9 เครื่องแต่งกายการแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน (ด้านหลัง)

ด้านเครื่องแต่งกาย

ผู้สร้างสรรค์ได้เลือกใช้รูปแบบเครื่องแต่งกายโนราพร้อมสมัยที่พัฒนามาจากชนบั้งเดิมเป็นองค์ประกอบสำคัญของการแสดง เพื่อสะท้อนอัตลักษณ์และสถานะของโนราในบริบทปัจจุบัน โดยประกอบด้วย เทริด ชุดลูกปิด ปิ่นเหง่ง ทับทรวง ปีกนกแอ่น หางหงส์ ผ้านุ่ง ผ้าห้อย หน้าผ้าห้อยข้าง สนับเพลา กำไลข้อมือ และเล็บ ซึ่งองค์ประกอบแต่ละส่วนมิได้ทำหน้าที่เพียงเป็นเครื่องประดับ หากยังเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความสง่างาม ความศักดิ์สิทธิ์ และบทบาทของผู้แสดงในฐานะผู้สืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนภาคใต้ เครื่องแต่งกายดังกล่าวยังมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างบุคลิกลักษณะของตัวโนราให้มีความโดดเด่น สอดคล้องกับลีลาท่ารำ และช่วยถ่ายทอดจิตวิญญาณของการแสดงให้ปรากฏอย่างชัดเจน

ในการออกแบบครั้งนี้ ผู้สร้างสรรค์ได้กำหนดโทนสีของเครื่องแต่งกายโดยเน้นสีทองเป็นหลัก และใช้สีเหลือง สีส้ม สีแดง สีน้ำเงิน และสีขาวเป็นสีประกอบ เพื่อสร้างความกลมกลืนทางทัศนศิลป์และเสริมความหมายเชิงสัญลักษณ์ ให้สอดคล้องกับแนวคิดของการแสดง สีทองช่วยเน้นความสง่างามและความสูงส่งของตัวแสดง สีเหลืองและสีส้มช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นสิริมงคลและความรุ่งเรือง สีแดงช่วยเพิ่มพลังและความเข้มข้นให้กับภาพรวมของการแสดง สีน้ำเงินช่วยสร้างความรู้สึกมั่นคงและน่าเชื่อถือ ขณะที่สีขาวช่วยลดทอนความเข้มขององค์ประกอบโดยรวม และเพิ่มความรู้สึกบริสุทธิ์ สงบ และสมดุล (ประทีป สุธาทองไทย, 2562)

การเลือกใช้รูปแบบและโทนสีของเครื่องแต่งกายในลักษณะดังกล่าว จึงเป็นกระบวนการออกแบบที่ผู้สร้างสรรค์มุ่งเน้นให้เครื่องแต่งกายทำหน้าที่เป็นมากกว่าองค์ประกอบภายนอก แต่เป็นสื่อทางทัศนศิลป์ที่ช่วยขับเน้นแนวคิดสุนทรียภาพ และความหมายของการแสดงโนราให้ปรากฏอย่างเป็นรูปธรรม อันส่งผลให้การแสดงเกิดความสมบูรณ์ทั้งในมิติของรูปแบบ ความงาม และการสื่อสารอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมอย่างชัดเจน

เมื่อนำมาพิจารณาร่วมกัน ดนตรีและเครื่องแต่งกายทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์ที่เชื่อมโยงการแสดงกับรากฐานทางวัฒนธรรมของโนรา พร้อมทั้งขยายความหมายไปสู่การสื่อสารประวัติศาสตร์และอุดมการณ์ร่วมสมัย องค์ประกอบทั้งสองช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความศักดิ์สิทธิ์ ความสง่างาม และความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งสนับสนุนให้โนราสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อทางนาฏศิลป์ที่ถ่ายทอดสาระทางสังคมและวัฒนธรรมได้อย่างมีพลัง

ในเชิงวิชาการ การบูรณาการดนตรีและเครื่องแต่งกายภายใต้กรอบขนบประเพณี พร้อมการออกแบบความหมายเชิงสัญลักษณ์ใหม่ แสดงให้เห็นแนวทางการพัฒนาศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่ไม่ตัดขาดจากรากเหง้าวัฒนธรรม หากแต่ต่อยอดให้สามารถสื่อสารกับสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้านการออกแบบองค์ประกอบการแสดงโนราเชิงสัญลักษณ์ ซึ่งสามารถใช้เป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์พื้นบ้านในบริบทวิชาการและการเรียนการสอนต่อไป

สรุป

การสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน เป็นผลงานที่มุ่งน้อมรำลึกและเทิดพระเกียรติในพระมหากษัตริย์คุณของพระมหากษัตริย์ไทยทั้งสามพระองค์ ควบคู่กับการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนรา ในฐานะมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ กระบวนการสร้างสรรค์ยึดขนบการแสดงโนราดั้งเดิมเป็นแกนหลัก และบูรณาการแนวคิดการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ผ่านบทร้อง ท่ารำ ดนตรี และเครื่องแต่งกายอย่างเป็นระบบ การสร้างสรรค์ผลงานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า โนราสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อทางนาฏศิลป์ที่ถ่ายทอดคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ความจงรักภักดี และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยอย่างสง่างาม อีกทั้งยังสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการออกแบบการแสดงโนราเชิงสร้างสรรค์ภายใต้กรอบขนบประเพณี ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการสร้างสรรค์ผลงาน การเรียน การสอน และเผยแพร่วัฒนธรรมไทยในระดับชาติและนานาชาติได้อย่างยั่งยืน ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ พบว่า รูปแบบการสร้างสรรค์การแสดงโนรา ชุด โนรามรดกโลกจักรีศรีแผ่นดิน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในหลายมิติ หน่วยงานด้านวัฒนธรรมสามารถนำรูปแบบการแสดงดังกล่าวไปใช้เป็นสื่อในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ราชวงศ์จักรี และศิลปะการแสดงโนรา

แก่เยาวชนและชาวต่างชาติ เพื่อส่งเสริมความเข้าใจ ความตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมไทย นอกจากนี้ ศิลปินและผู้สอนนาฏศิลป์สามารถนำกระบวนการสร้างสรรค์ทำรำ โดยเฉพาะการทำท่าพื้นฐาน การสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ในผลงานนี้ ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาบทเรียนนาฏศิลป์เชิงสร้างสรรค์ และการออกแบบการแสดงร่วมสมัย สำหรับการศึกษาศึกษาและการสร้างสรรค์ในอนาคต ควรมีการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ของเครื่องแต่งกายโนราที่ได้รับปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับแนวคิด จักริตรีแผ่นดิน เพื่อขยายองค์ความรู้ด้านการออกแบบเครื่องแต่งกายในงานนาฏศิลป์สร้างสรรค์ อีกทั้งควรมีการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างความตระหนักรู้และความภาคภูมิใจในมรดกโลกผ่านการแสดงสร้างสรรค์ในกลุ่มเยาวชน โดยใช้ผลงานการแสดงชุดนี้เป็นกรณีศึกษา เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับบริบทสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมวัฒนธรรม. (2564). โนรา: มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม.
- ประทีป สุธาทองไทย. (2562). สัญลักษณ์และความหมายในศิลปวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พิชญ์ ศุภสมบัติ. (2562). นาฏศิลป์พื้นบ้านไทยกับการสร้างสรรค์ร่วมสมัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2560). พระราชประวัติและพระราชกรณียกิจพระมหากษัตริย์ไทยแห่งราชวงศ์จักรี. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2556). โนรา: ศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- อาคม สุกุลไชย. (2560). การสร้างสรรค์นาฏศิลป์ไทยร่วมสมัยบนฐานขนบประเพณี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Kaeppler, A. L. (2000). Dance Ethnology and the Anthropology of Dance. *Dance Research Journal*, 32(1), 116-125.
- UNESCO. (2011). Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Retrieved December 20, 2025, from <https://shorturl.asia/rRQqn>
- _____. (2021). Nora, dance drama in Southern Thailand. Retrieved December 25, 2025, from <https://ich.unesco.org/en/RL/nora-dance-drama-in-southern-thailand-01587>